

ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย

อาคารเฉลิมพระบารมี ๕๐ ปี เลขที่ 2 ขอย ศูนย์วิจัย ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ กรุงเทพฯ 10320

โทร 0-2716-6141-3 โทรสาร 0-2716-6144 กรุงเทพฯ 10311

Royal College of Surgeons of Thailand

Royal golden Jubilee Building, 2 Soi Soonvijai, New Petchaburi Road Bangkok 10300, Thailand

Tel 66-0-2716-6141-3 FAX 66 0-2716-6144 Bangkok 10300, Thailand

Email Address frcst@surgeons.or.th Website www.surgeons.or.th

แนวทางการรักษาพยาบาลด้านศัลยกรรม CLINICAL PRACTICE GUIDELINES IN SURGERY

สาขา: ศัลยศาสตร์ ลำไส้ใหญ่และทวารหนัก

เรื่อง: ริดสีดวงทวาร

โรคริดสีดวงทวารเป็นโรค (hemorrhoid) ที่พบได้บ่อย โดยมีอาการทางทวารหนักที่สำคัญคือเลือดออกขณะและหลังถ่ายอุจจาระ และติ่งเนื้อขอบทวาร อาการในระยะแรกมักเป็น ๆ หาย ๆ ไม่รุนแรง ผู้ที่มีการดำเนินโรคมามากขึ้นเรื่อย ๆ มีไม่มากนักและมักกินเวลานานหลายปีก่อนจะถึงระดับที่รุนแรง

ริดสีดวงแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ริดสีดวงภายใน และริดสีดวงภายนอก

ริดสีดวงภายใน คือ การที่เนื้อเยื่อของทวารหนัก ที่อยู่สูงกว่า dentate line เลื่อนตัวลงมาทางปากทวารหนักทำให้เกิดอาการเลือดออกขณะถ่ายอุจจาระ หรือยื่นออกมาจากขอบทวารหนัก

ริดสีดวงภายในแบ่งตามความรุนแรงเป็น 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ริดสีดวงอยู่เหนือ dentate line และไม่ยื่นออกมานอกขอบทวาร.

ระยะที่ 2 ริดสีดวงยื่นออกมานอกขอบทวาร ขณะถ่ายอุจจาระและเลื่อนกลับเข้าไปในทวารหนัก หลังถ่ายอุจจาระ.

ระยะที่ 3 ริดสีดวงยื่นออกนอกขอบทวาร ขณะถ่ายอุจจาระ และหลังถ่ายอุจจาระ ต้องดันกลับเข้าไปในทวารหนัก.

ระยะที่ 4 ริดสีดวงยื่นออกนอกทวารหนักตลอดเวลา.

ริดสีดวงภายนอก คือเนื้อเยื่อที่อยู่ใต้ dentate line ยื่นออกเป็นติ่งเนื้อ.

ริดสีดวงทวารภายในและภายนอกจะเกิดร่วมกันได้บ่อยครั้ง.

การดูแลรักษาพิจารณาจากชนิด และความรุนแรงของโรค ทั้งนี้การรักษามุ่งเพื่อบรรเทาอาการ และไม่จำเป็นต้องขจัดหัวริดสีดวงทวารที่มีอยู่ทั้งหมด.

การวินิจฉัย

1. ประวัติและอาการแสดงของโรค

ก. มีเลือดแดงสดหยดออกมาหรือพุ่งออกมาขณะเบ่งถ่าย หรือหลังถ่ายอุจจาระจำนวนแต่ละครั้งไม่มากนัก ไม่มีอาการปวดหรือแสบขอบทวาร.

ข. มีก้อนเนื้อปลิ้นจากภายในขณะเบ่งถ่ายอุจจาระ และยุบกลับเข้าไปเมื่อหยุดเบ่งเมื่อเป็นมากต้องดันจึงจะกลับเข้าไป และขั้นสุดท้ายอาจยื่นอยู่ภายนอกตลอดเวลา.

ค. อาการตามข้อ ก. และข้อ ข. อาจเกิดร่วมกัน หรือตามกัน.

ง. มีก้อนและปวดที่ขอบทวาร (รายละเอียดดูในหัวข้อโรคริดสีดวงที่มีข้อแทรกซ้อน) เกิดขึ้นเร็วใน 24 ชั่วโมง และเจ็บมากในระยะเวลา 5-7 วันแรก.

2. การตรวจร่างกาย

การวินิจฉัยโรคที่แน่นอนต้องมีการตรวจทางทวารหนัก ซึ่งประกอบด้วย

ก. **ตรวจดูขอบทวารหนัก** ส่วนใหญ่จะปกติ หรืออาจเห็นริดสีดวงทวารหนักยื่นออกมา.

ข. **การตรวจทวารหนักด้วยนิ้วมือ (PR)** ไม่ช่วยวินิจฉัยริดสีดวงทวารหนัก แต่ช่วยตรวจแยกโรคอื่นๆ ที่มีอาการคล้ายริดสีดวงทวารหนัก โดยเฉพาะก้อนหรือแผลบริเวณทวารหนักหรือภายใน rectum.

ค. **การตรวจด้วย anoscope** จะตรวจพบหัวริดสีดวงภายในได้ชัดเจน ควรทำเสมอเพื่อการวินิจฉัยโรคที่แน่นอน.

ง. **การตรวจด้วย sigmoidoscope** ควรทำในรายที่มีอายุมาก และจำเป็นต้องทำถ้ามีประวัติขับถ่ายผิดปกติเรื้อรัง หรือถ่ายเป็นมูก ปนเลือด หรือคล้ำก้นได้ภายในทวารหนัก.

การรักษา

1. ระดับทั่วไป

การรักษาระดับนี้ อาจใช้เป็นการรักษาหลักได้ถ้าเริ่มเป็น และอาการไม่รุนแรง หรือใช้เป็นการรักษาเสริมร่วมกับวิธีการอื่น.

วัตถุประสงค์ เพื่อให้การขับถ่ายอุจจาระสะดวก ไม่ต้องเบ่งรุนแรง และเพื่อระงับอาการที่ก่อให้เกิดความรำคาญ.

วิธีการ

ก. เพิ่มอาหารที่มีเส้นใยมาก เช่น ผัก ผลไม้และยาเพิ่มเส้นใย.

ข. ทำให้อุจจาระนิ่มโดย ดื่มน้ำให้มากขึ้น และอาจให้ยาระบายร่วมด้วยถ้ามีอาการท้องผูก.

ค. รักษาอาการและสาเหตุของท้องเสียถ้ามี.

ง. ยาระงับอาการ ยาเหล่านี้ควรใช้เมื่อมีอาการและไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ยาที่ใช้ได้แก่ ยาสอดทวารหนัก, ยาฉีดทวารหนัก, ยากิน.

2. การรักษาเฉพาะเจาะจง

มีหลายวิธี การเลือกวิธีการรักษาขึ้นอยู่กับระยะของโรค อุปกรณ์ที่มีอยู่ ควบ ชำนาญของแพทย์ และสถานที่ที่ทำการรักษา.

ก. การฉีดยา

วัตถุประสงค์ เพื่อให้หัวริดสีดวงยุบลง โดยฉีดยาเข้าไปใน ชั้นใต้เยื่อ (submucosa) ในระดับที่อยู่เหนือ dentate line ทำให้เกิดพังผืดรัดหลอดเลือด บริเวณริดสีดวง และ รังเนื้อเยื่อริดสีดวงไม่ให้เลื่อนตัวลงมา.

ข้อบ่งชี้

1. มีเลือดออก.

หัวริดสีดวงที่ย้อยไม่มาก.

ยาที่ใช้ฉีด (sclerosing agents)

5 % phenol in vegetable oil.

1% polidocanol in ethanol.

ตำแหน่งที่ฉีด บริเวณริดสีดวงทวารแต่ต้องเหนือ dentate line เสมอ.

จำนวนหัวที่ฉีด ไม่เกิน 3 ตำแหน่ง / ครั้ง.

จำนวนยาที่ใช้ ตำแหน่งละประมาณ 2-3 มล.

การฉีดซ้ำ ทุก 2-4 สัปดาห์ จนอาการทุเลา.

การดูแลรักษาหลังฉีดยา ให้การรักษาระดับทั่วไป (ดูการรักษา : ระดับทั่วไปในข้อ 1. หน้า.-)

ผลข้างเคียง อาจทำให้เวียนศีรษะ และระคายเคืองทวารหนักเป็นระยะเวลาสั้นๆ ได้.

ข. การใช้ยางรัด (rubber band ligation)

วัตถุประสงค์ เพื่อรัดให้หัวริดสีดวงหลุดออก และพังผืดที่เกิดจากแผลจะ รัดรัดสีดวงที่เหลือให้หดกลับเข้าไปในทวารหนัก.

ข้อบ่งชี้ หัวริดสีดวงที่ย้อย และมี ขั้วขนาดเหมาะที่จะรัดได้.

ข้อพึงระวัง

ไม่ควรทำในรายที่มีภูมิคุ้มกันผิดปกติ.

ไม่ควรทำในรายที่ ภาวะการแข็งตัวของเลือดผิดปกติ.

เครื่องมือ

คีมจับริดสีดวงทวาร.

เครื่องรัดริดสีดวงทวาร (rubber band ligator).

ยางรัด.

Proctoscope (anoscope).

ตำแหน่ง รัดที่ขั้วริดสีดวง ซึ่งควรจะอยู่เหนือ dentate line ประมาณ 1 ซม.

จำนวน ครั้งละตำแหน่ง หรือมากกว่า แต่ไม่ควรเกิน 3 ตำแหน่ง.

การรัดเพิ่มเติม ทำได้ทุก 3-4 สัปดาห์.

การดูแลรักษาหลังการรัดยาง

ถ้ามีอาการเจ็บมากควรจะต้องเอายางที่รัดออกโดยทันที.

ให้การรักษาระดับทั่วไป (ดูอาการ : ระดับทั่วไปในข้อ 1 หน้า-) ร่วมด้วย.

ผลข้างเคียง

มีอาการระคายเคืองหรือปวดถ่วงในทวารหนักหลังการรัด อาการไม่รุนแรงมากนักและกินเวลานานประมาณ 24-48 ชั่วโมง รักษาโดยให้ยาระงับปวด.

มีเลือดออกเมื่อหัวริดสีดวงหลุด เกิดขึ้น 3-7 วัน หลังการรัด มักออกไม่มากและมักจะหยุดเองได้.

หัวริดสีดวงอาจอักเสบ บวม เจ็บ และข้อยกออกมาได้

ผลข้างเคียงที่พบได้น้อยแต่รุนแรงมาก ได้แก่ ภาวะติดเชื้อบริเวณทวารหนัก ผู้ป่วย จะมีอาการปวดบริเวณทวารหนัก ไข้สูง และปัสสาวะไม่ออก ภาวะเช่นนี้อาจจะรุนแรงมากจนผู้ป่วยถึงแก่กรรมได้ ควรรับผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล.

ค. การจี้ริดสีดวงทวารด้วยอินฟราเรด (infrared photocoagulation)

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ริดสีดวงทวารยุบลง และหยุดเลือดออก.

ข้อบ่งชี้ ริดสีดวงในระยะที่ 1 และ 2.

เครื่องมือ infrared photocoagulator.

ตำแหน่ง จี้เหนือ dentate line ประมาณ 1 ซม. โดยจี้ประมาณ 3 จุด ต่อ 1 หัว ริดสีดวงทวาร และสามารถจี้ได้ทั้ง 3 หัว ในการรักษา 1 ครั้ง

รักษาเพิ่มเติม ทุก 3-4 สัปดาห์.

ผลข้างเคียง อาจเกิดเลือดออกจากแผลได้หลังการจี้ 1-2 สัปดาห์ แต่ มักจะไม่มากและหยุดเองได้.

ง. การจี้ริดสีดวงทวารด้วย bipolar coagulation

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ริดสีดวงทวารยุบลง และหยุดเลือดออก.

ข้อบ่งชี้ ริดสีดวงทวารระยะที่ 1 และ 2.

เครื่องมือ bipolar forceps และเครื่องจี้ไฟฟ้า.

ตำแหน่ง จีเหนือ dentate line บริเวณขั้วริดสีดวง อาจจีได้ถึง 3 หัว ในการรักษา 1 ครั้ง.

การรักษาเพิ่มเติม ทุก 3-4 สัปดาห์.

ผลข้างเคียง อาจมีเลือดออกเล็กน้อยในสัปดาห์ที่ 1 และ 2.

จ. การผ่าตัดริดสีดวงทวาร

วัตถุประสงค์ เพื่อตัดหรือเย็บหรือผูกหัวริดสีดวงที่มีอาการ อาจเสริมด้วยการตกแต่งขอบทวาร เช่นตัดคั้งหนัง หรือขยายปากทวาร หรือตกแต่งแผลที่มีร่วมด้วย.

ข้อบ่งชี้ ริดสีดวงระยะที่ 3 และระยะที่ 4 และริดสีดวงอักเสบ (strangulated hemorrhoid).

การเตรียมการผ่าตัด

ต้องใช้ยาสลบ ยาฉีดไขสันหลัง หรือยาชาเฉพาะที่ ดังนั้นจึงควรทำในโรงพยาบาล หรือ สถานพยาบาลที่มีห้องผ่าตัดและห้องพักฟื้น.

เตรียมความพร้อมในการวางยาสลบและผ่าตัด และการตรวจทางห้องปฏิบัติการ. ขึ้นตามความเหมาะสม

อาจให้ยาระบาย และสวนทวารหนักก่อนการผ่าตัด

การผ่าตัด

ตัดริดสีดวงทวารออก ซึ่งควรจะตัดออกไม่เกิน 3 ตำแหน่ง แผลผ่าตัดจะเย็บหรือไม่ก็ได้.

การดูแลรักษาหลังผ่าตัด

ต้องดูแลให้ผู้ป่วยฟื้นเป็นปกติ ในกรณีที่ให้ยาสลบหรือยาฉีดไขสันหลัง.

ให้ยาแก้ปวดตามความเหมาะสม.

อาจให้ เพิ่มอาหารที่มีเส้นใย และยาระบายหล่อลื่น.

ยาปฏิชีวนะ โดยปกติไม่จำเป็นต้องให้ แต่ต้องให้ในรายที่มีข้อบ่งชี้ใช้น้ำล้างหลังถ่าย และอาจแช่น้ำอุ่น.

ผู้ป่วยควรกลับบ้านได้ เมื่อไม่ปวดแผลมาก.

ผลข้างเคียง

ปัสสาวะลำบาก ต้องสวนปัสสาวะ หรือคาสายสวนปัสสาวะได้ 2-3 วัน. ปวดศีรษะหลังการผ่าตัดจากการฉีดยาชาเข้าไขสันหลัง (spinal headache).

อาจมีเลือดออกได้ตั้งแต่หลังผ่าตัดจนถึงประมาณวันที่ 10 ปกติออกไม่มากและหยุดเอง ถ้าออกมากก็ควรทำการเย็บผูก หรือจีไฟฟ้า.

อาจมีน้ำเหลืองซึมที่ขอบทวาร 4 - 6 สัปดาห์ ในกรณีที่ไม่ได้เย็บปิดแผล.

บริเวณปากทวาร อาจบวมเป็นตุ่ม.

อาจถ่ายอุจจาระไม่ออก ในระยะแรก ซึ่งต้องสวนออก.

การตรวจหลังผ่าตัด

ควรทำเป็นระยะจนกว่าแผลจะหายและอาการเป็นปกติ

3. การรักษาริดสีดวงทวารที่มีข้อแทรกซ้อน

ข้อแทรกซ้อนที่พบบ่อยนอกจากเลือดออก ได้แก่ strangulation ของริดสีดวงทวาร ภายในและ thrombosis ของริดสีดวงทวารภายนอก ที่มีลักษณะสำคัญที่แตกต่างออกไป และมีวิธีการรักษาเฉพาะเจาะจงบางอย่าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. Strangulated internal hemorrhoid

อาการ มีก้อนเจ็บที่ขอบทวาร โตขึ้นเร็วใน 24 ชั่วโมงแรกและเจ็บมากในระยะเวลา 5-7 วันแรก จากนั้นอาการเจ็บและก้อนจะค่อยๆ หายไป และหายเป็นปกติหรือเกือบปกติ ประมาณ 2 สัปดาห์ไปแล้ว ระหว่างนั้นจะมีน้ำเมือกไหลและมีเลือดซึม และถ่ายลำบาก ผู้ป่วยจะเคยหรือไม่เคยมีประวัติของริดสีดวงทวารมาก่อนก็ได้.

การวินิจฉัย

โดยการดูที่ขอบทวาร

ใช้นิ้วสอดในทวารหนัก (PR) แต่ไม่ควรทำถ้าผู้ป่วยเจ็บมาก

การตรวจด้วย proctoscope ไม่จำเป็นเพื่อการวินิจฉัย

การรักษา

ระดับทั่วไป การรักษาระดับนี้อาจใช้เป็นการรักษาหลักได้ วิธีการเช่นเดียวกับการรักษาระดับทั่วไป ของริดสีดวงทวาร และมีเพิ่มเติมดังนี้

ยาแก้ปวด.

ประคบบริเวณที่บวมด้วยความเย็น.

นั่งบนห่วงยาง.

ยาทา.

การรักษาอื่น ได้แก่ การผ่าตัด (เช่นเดียวกับในการรักษาริดสีดวงที่ไม่อักเสบ) และการถ่างขยายทวารหนัก

การถ่างขยายทวารหนัก

วัตถุประสงค์ เพื่อลดการบีบรัด หรือเกร็งของกล้ามเนื้อผนังทวารหนัก คลายการปิดกั้นการไหลเวียนกลับของเลือดในหัวริดสีดวง ทำให้หัวริดสีดวงยุบลง

การเตรียมการ

ต้องดมยาสลบ หรือฉีดยาไขสันหลัง ดังนั้น จำเป็นต้องทำในสถานพยาบาลที่มีห้องผ่าตัด มีห้องพักฟื้น มีวิสัญญีแพทย์หรือพยาบาล

เตรียมความพร้อมในการวางยาสลบ และการตรวจทางห้องปฏิบัติการตามความเหมาะสม

การทำ

หลังจากได้รับ ยาสลบแล้ว ผู้ป่วยนอนในท่าตะแคง งอเข่าชิดหน้าอก ใช้นิ้วมือขยายทวารหนัก ออกไปทางด้านข้างทั้งสองด้าน จนในที่สุดสามารถสอดนิ้วมือเข้าไปได้ข้างละ 4 นิ้ว

เมื่อเสร็จอาจใส่ ฟองน้ำหนา ๆ ไว้ในทวารหนัก ประมาณ 1 ชั่วโมง เพื่อลดการบวม

การดูแลหลังทำ

ดูแลหลังการวางยาสลบตามแนวปฏิบัติปกติ

ให้การรักษาในระดับทั่วไป (ดูอาการรักษา : ระดับทั่วไปในข้อ 1 หน้า)

ไม่ควรอยู่โรงพยาบาล เกิน 2 วัน หลังทำ ถ้าไม่มีโรคแทรกซ้อนอื่น ๆ

ผลข้างเคียง

อาจมีปัญหาปัสสาวะ ลำบากชั่วคราว.

อาจกลืนอุจจาระไม่ปกติชั่วคราว.

ข. Thrombosed external hemorrhoids

อาการ มีก้อนเจ็บที่ขอบทวาร เจ็บมากในระยะแรกและจะค่อยทุเลา บางครั้งมีเลือดออกประมาณวันที่ 7-10 เพราะก้อนเลือดแตกออกมา.

การวินิจฉัย

เห็นเป็นก้อนเล็ก สีคล้ำใต้ผิวหนังขอบทวาร ผิวหนังเหนือก้อนบวม.

คลำก้อนได้แข็ง กลิ้งได้ เจ็บมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดและระยะเวลา.

ควรใช้นิ้วมือสอดตรวจภายในทวารหนัก เพื่อแยกโรคอื่น.

การรักษา

ระดับทั่วไป เช่นเดียวกับการรักษาริดสีดวง ซึ่งใช้เป็นการรักษาร่วมกับการรักษาวิธีอื่น.

ผ่าเอาก้อน thrombus ออก โดยใช้ยาชาเฉพาะที่ฉีดช่วย

ตัดเอาก้อน thrombus และผิวหนังที่บวมเหนือก้อนออก และเย็บขอบแผล ใช้ยาชาเฉพาะที่ฉีดช่วย.

CPG-S code : 10C98

Correspondence

นพ.สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ

นพ.ทวีสิน ต้นประยูร

ฝ่ายวิชาการ รวสท.

แนวทางการรักษาพยาบาลด้านศัลยกรรมนี้ จัดทำขึ้น โดยคณะแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านศัลยศาสตร์ แต่ละสาขาได้ร่วมกันให้ความคิดเห็น ร่าง แก้ไข สรุป และจัดทำเป็นเอกสาร โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ศัลยแพทย์ และ แพทย์ทั่วไปได้ใช้เป็นหลักในการดูแลรักษาผู้ป่วยที่มีปัญหาด้านศัลยกรรมที่พบบ่อยและ หรือ มีความสำคัญ กับการเพิ่มพูนความรู้ให้ทันต่อยุคสมัย เพื่อให้การรักษามีมาตรฐานจัดทำขึ้นในลักษณะของ **managed care guideline** มิใช่ตำราและห้ามนำไปใช้อ้างอิงในทางอื่น โดยมีได้รับอนุญาตจากราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย